

ДЕЯКІ СТИЛЬОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ЕЛЛІНІЗМУ ЯК ОСНОВА ДЛЯ ТВОРЕННЯ ЗОБРАЖАЛЬНОГО КАНОНУ СХІДНОГО ЦЕРКОВНОГО ОБРЯДУ

Д. А. Топорков

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна
dmytro.toporkov.23@pnu.edu.ua

D. Toporkov

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0002-0060-4547>

Д. А. Топорков. Деякі стильові тенденції еллінізму як основа для творення зображального канону Східного церковного обряду

У статті послідовно викладено та обґрунтовано стильовий концепт деяких унікальних мистецьких тенденцій еллінізму, що мають спільну сакральну природу із зображальним канонем та обрядовістю східних церков, а також запропоновано оновлені ретроспективні художньо-образні принципи для переоцінки ролі цих тенденцій. Це дозволило з іншої точки зору переглянути причинно-наслідковий зв'язок між сюжетною символічно-декоративною атрибутикою античного погребального ритуалу та духовно-філософськими основами раннього християнського мистецтва і, як наслідок, виявити додаткові сутнісні характеристики візантійського іконічного зображального канону, кристалізованого після IX століття. У результаті долучення до наукового обігу змодельованих та уніфікованих поняттєво-категоріальних конструкцій вдалось певною мірою заповнити мистецтвознавчі та культурологічні лакуни в межах актуальної тематики поставленого питання. Водночас у дослідженні розглянуто символічні та світоглядні орієнтири двох духовно-естетичних парадигм стародавнього античного світу і християнської ціннісно-мистецької апологетики й сакральної атрибутики.

Ключові слова: мистецький канон, тенденції, іконографія, акультурація, культурологія, мистецтвознавство, трансформація стилю, символізм, синкретизм, сакральність.

D. Toporkov. Some style tendencies of Hellenism which formed the basis for the pictorial canon of Eastern church rite

The article systematically presents and substantiates the stylistic concept of some unique artistic tendencies of Hellenism, which share a common sacred nature with the pictorial canon of eastern churches. It also proposes updated retrospective artistic principles to reassess the

role of these tendencies. This finding allows us to reveal additional roots of the pictorial canon and review the cause-and-effect relationship between the narrative-symbolic-decorative attributes of ancient funeral rituals and the spiritual-philosophical foundations of early Christian art. It suggests filling the gaps in art history and cultural studies within the framework of relevant themes by introducing modeled and unified conceptual-categorical constructions into scientific circulation.

The purpose of the research. The main purpose of the article is to rethink and systematize some artistic and stylistic tendencies of the Hellenistic's era in late antiquity, from which all Eastern church pictorial traditions drew their conceptual and stylistic foundations during their formation period.

The methodology. A combination of specialized methods was applied: historical-comparative method for identifying key artistic tendencies; cultural-deductive method for formulating artistic categories; abstraction method for delineating key stylistic features of sacred attributes, as well as for identifying differences and similarities; expert artistic assessment method for theoretical characterization, substantiation, and expansion of conceptual-categorical components; stylistic correlation method for unifying newly discovered stylistic connections of Hellenistic artistic products and the Christian tradition. The combination of the listed methods allows us to reveal the concept of the stylistic basis for the pictorial tradition in the church paraphernalia of the Eastern rite and to systematize the existing authoritative evidence base regarding to origins of the pictorial canon of the Egyptian and Greco-Roman periods.

Conclusions. Our analysis shows that in the broad context of the formation of the pictorial canon, peculiar to the churches of the Eastern rite, some artistic trends of the first centuries of the new era turned out to be an unchanging and stable conceptual basis for the pictorial canon in a complex artistic and philosophical coordinate system. Thus, the artistic canon of the Eastern churches,

formed between the VI and IX centuries, is nothing more than a borrowed status-functional category for the multi-level gradation of Christian value aspects with specific techniques and means of Hellenistic fine art of the times of ancient Egyptian and Greco-Roman syncretism. Their intermedial nature and appellative character in relation to the Theogony of the ancient world limit the traditional interpretation of the Christian symbolism of the vast majority of canonical images in the artistic plane.

The scientific novelty. For the first time our research analyzed the cause-and-effect relationship between canonical Christian stylistic attributes and Greco-Roman and Egyptian features as the ideological basis of the latter for the formative role of the former. It reassessed and re-evaluated some Hellenistic artistic tendencies in terms of their significance and complexity. A number of expanded cultural and art historical concepts and categories of the ancient world are proposed and substantiated.

Keywords: *artistic canon, development, iconography, acculturation, culturology, art criticism, style transformation, symbolism, syncretism, sacredness.*

Актуальність теми дослідження. Важливість наукової проблематики зображальних тенденцій пізньої античності, які містять певний спектр культурологічних вимірів символізму, продиктована консеквентним прагненням переоцінити стильові зв'язки між елліністичним мистецьким каноном, сформованим і достатньо розвинутим в епоху художньо-образного синкретизму, та церковною зображальною традицією, яка є характерною для зображень сакрального спрямування в умовних межах т. зв. «східного обряду». Культурологічний аналіз окремих стильових тенденцій на предмет зображального християнського канону є запорукою адекватного розуміння їх статусу в сучасній жанрово-видовій системі розвитку мистецтва.

Постановка проблеми. Під час поглибленого вивчення деяких концептуальних питань з історії церковного мистецтва доволі часто постають неоднозначні й суперечливі результати щодо тлумачення символізму іконографії, її смислового навантаження, первісних значень, герменевтики й апеляцій до епохальних стильових конструкцій. І тому виникає логічна потреба в додатковому окресленні причинно-наслідкових обставин зображальної традиції та їх стильової природи. Сукупність описаних мистецтвознавчих та культурологічних проблем і «лакун», а

також наявність зростаючого наукового інтересу до описаної теми в художніх та творчих колах дозволяє присвятити цьому дослідженню достатньо уваги, щоби певною мірою доповнити, розширити і переоцінити роль деяких стильових особливостей епохи східного еллінізму в проекції на сакральне церковне мистецтво, зокрема на зображальне мистецтво церков східного обряду, яке, водночас, є невід'ємною традиційною складовою духовно-матеріального пласту культури України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стильові категорії зображального мистецтва пізньої античності та раннього християнства зацікавили дослідників в умовах початкової десакралізації філософських парадигм. Це свідчить про певний системний напрям, що утворився під впливом ідей протистояння феодалізму в епоху Просвітництва, починаючи з XVIII ст. За таких обставин, дослідники торкалися здебільшого філософських та моральних аспектів мистецтва, оминаючи художньо-образні чи канонічні площини. Перша значуща праця, що охопила основні поняття проблематики цієї розвідки, створена в 1776 р. німецьким мистецтвознавцем і антикваром Й. Вінкельманом і має назву «Думки про наслідування грецьких творів у живописі та скульптурі» (Winckelmann, 1756). Ця робота лягла в основу більшості поширених сучасних уявлень про античне мистецтво та археологію. У XIX ст. яскравим представником німецької теологічної та культурологічної думки був історик мистецтва Ф. Герке, який присвятив багато уваги стильовим зв'язкам еллінізму із зображальними традиціями східної церкви у своїй праці «Пізня античність і раннє християнство» (Gerke, 1967). Ґрунтовною сучасною працею з художньо-мистецького аналізу рідкісних та унікальних зразків мистецького продукту пізньої єгипетської античності греко-римського періоду є спільне культурологічне дослідження науковців відділу старожитностей музею Дж. Пола Гетті в Лос-Анджелесі (Getty Museums, Los Angeles) — Д. Спайер, Т. Поттс і С. Коул у межах проекту «За Нілом: Єгипет і класичний світ» (Spier et al., 2018). Український дослідник В. Козінчук у своїх статтях «Іконографічний канон як богословський імператив» (Козінчук,

2020) та «Історія формування канонів іконотворчості» (Козінчук, 2018) вивчає окремі питання систематизації та уніфікації іконографічного канону східного обряду на прикладі європейських церковних традицій різних епохальних стилів, а також розглядає концепції, що увібрали в себе поняття іконічного канону в мистецтві. Крім цього, питаннями естетичності іконографічного канону частково цікавились: С. Стоян у монографії «Культурно-історичні метаморфози символізму в європейському образотворчому мистецтві» (Стоян, 2014), О. Цугорка в статті «Реалістичні тенденції українського барокового іконопису» (Цугорка, 2019), а також М. Ковальова (Ковальова, 2007), О. Донченко (Донченко, 2001) та А. Дем'янчук (Дем'янчук, 2015).

Корпус опрацьованої в межах цього дослідження літератури надає підстави для характеристики більшості студій як похідних у питаннях вивчення стильових аспектів християнської культури загалом і церковної культури східного обряду зокрема. Іншими словами, попередні значні дослідження, які торкалися тематики наслідування античного мистецького зображального канону східною церковною традицією, розглядалися лише в культурно-історичній перспективі, а не в художньо-образній ретроспективі. Проте в працях українських і зарубіжних дослідників початку XXI ст. спостерігається чітка тенденція перегляду та переосмислення ціннісних уявлень про елліністичний мистецький канон, що був покладений в основу церковної традиції східного обряду.

Мета статті — переосмислення, систематизація та доповнення визначень мистецьких художньо-образних і стильових тенденцій епохи панування еллінізму в пізню античну добу, від яких безпосередньо черпала свої концептуальні й стильові основи переважна більшість церковних зображальних традицій східного обряду впродовж тривалого періоду свого становлення, розвитку та кристалізації зображального канону. Додатковими цілями дослідження є запровадження і долучення до наукового обігу розширених понять, що охоплюють складні мистецтвознавчі категорії разом із художніми аспектами трансформації сакрального зображального канону, а також певною мірою пов'язаних з адекватним сприйняттям цих процесів

і явищ у сучасних етапах розвитку мистецтва, характерних для східноцерковної зображально-декоративної традиції загалом.

Методологія дослідження. Для досягнення мети цього дослідження, окрім загальнонаукових методів аналізу й синтезу, використано комбінацію спеціальних методів: історично-порівняльний метод — для виявлення ключових мистецьких тенденцій, зумовлених різними етапами історичного розвитку; культурологічно-дедуктивний метод — для формулювання мистецьких категорій у зображальному просторі згідно з тематикою дослідження; метод абстрагування — для виокремлення й окреслення ключових стильових ознак мистецького зображального канону сакральної атрибутики, а також для виявлення стильових і епохальних відмінностей та збігів в елліністичному й східноцерковному зображальному мистецтві; метод експертних мистецьких оцінок — для теоретичного охарактеризування, обґрунтування і розширення поняттєво-категоріальної складової пізньої античності і християнської церкви східного обряду; стильовий кореляційний метод у галузі мистецтва для уніфікації нововиявлених стильових зв'язків мистецького продукту еллінізму та християнської традиції щодо загальної мистецької парадигми художньої культури.

У цьому дослідженні, ураховуючи запропонований ретроспективний підхід під час вивчення художнього образу з ознаками стильового запозичення та керуючись принципом процесуальної переоцінки історично-мистецького досвіду, пов'язаного з міжкультурним переміщенням античної сакральної парадигми до традиційного середовища східних церков, уся увага буде спрямована на виокремлення і обґрунтування деяких комплексних стильових тенденцій елліністичної й греко-римської зображальної культури, що панувала в грецьких колоніях та в Єгипті (починаючи з II ст. до н. е. і закінчуючи IV ст.) (Стоян, 2014, с. 56). Не менш важливим аналітичним завданням постане перегляд стильової і художньо-образної ролі цих мистецьких тенденцій у становленні церковного іконічного канону східного обряду (починаючи з VI ст.) (Козінчук, 2018, с. 25).

Сукупність перелічених методів дозволить достатньою мірою розкрити концепт стильової основи для зображальної традиції в церковній атрибутиці східного обряду та систематизувати наявну авторитетну доказову базу щодо первісних ідейних, символічних та художньо-образних витоків зображального канону єгипетського й греко-римського періоду античного мистецтва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо з попередніх археологічних, історичних та культурологічних досліджень (Brigstocke, 2001), у стильову і жанрову основу іконічної традиції та її зображального канону покладено розгалужений сакральний концепт заупокійного зображення на дошці (відомого в археології та мистецтвознавчій галузі під назвою «фаюмський портрет» як сакральне «вмістилище сутності людини» (Стоян, 2014, с. 55)) — своєрідного різновиду домашнього прижиттєвого портрета, характерного для греко-римської доби. А художнє оздоблення гробниці, куди в пізню античну епоху продовжували ховати муміфіковані тіла з укладеним сакральним портретом замість погребальної позолоченої маски, за своїми мистецькими прийомами і стилем більшою мірою відповідає наповненню інтер'єрних фресок церковних приміщень східного обряду, з урахуванням проміжного їх застосування в ранішніх християнських катакомбах (Brigstocke, 2001, р. 376).

У контексті аналізу основної тенденції використання в церковній іконічній практиці художньо-образних, стильових і творчих принципів «фаюмського портрета» I ст. до н. е. — III ст. слід відповісти на ключове запитання в мистецтвознавчій площині: канон церковної іконографії утворився під впливом цих пізноантичних портретів чи був повністю без суттєвих змін інтегрований до зображальної традиції східного обряду? Відповіддю на це питання має стати аналіз символічної, змістової та смислової частин сакрального концепту елліністичної єгипетської релігії порівняно з мистецькими шляхами сакралізації в межах східного церковного обряду, починаючи з культурного ареалу первісного християнства (Шпідлік & Гаргано, 2006, с. 83).

Аналізуючи сакральний концепт східної церковної іконографії разом з мистецькими прийо-

мами для його розкриття в художньо-образній ретроспективі, стає зрозумілим аспект подання символічного і асоціативного ряду в стильовому наслідуванні: ікона східного церковного обряду має чітко виражену реліквійну природу та сакральне значення для Церкви. Це пояснюється первинністю культового застосування її прототипу — «фаюмського портрета», який, водночас, був трансформований з погребальної маски — він був невід'ємною частиною мумії, огорнутий з нею єдиними пеленами, що цілком і повністю відповідає канонічному єгипетському релігійному благочестю. Таким чином, у східному християнстві залишається традиція площинного зображення святих (переважно реальних людей) на дерев'яних іконах (дошках) з додаванням часток плоті (мощів) зображених святих (Gerke, 1967, р. 188). Ця обставина красномовно свідчить на користь того, що канон церковної іконографії східного обряду повністю і без суттєвих змін увібрав у себе не лише художньо-образні аспекти «фаюмського портрета», а й певні оціночні категорії сакральності в релігійному благочесті єгипетської культурної традиції, скерувавши їх до глоризації постатей знакових adeptів східної церкви (святих). Це є не чим іншим, як адаптацією єгипетсько-елліністичної сакральної парадигми до християнської обрядової системи благочестивого вшановування, що в подальшому розвитку церковного мистецтва закріпилася на рівні мистецького зображального канону (Gerke, 1967, р. 205).

На первинних етапах свого становлення, церква, перебуваючи в режимі підпільного існування (зокрема, у східних регіонах Римської імперії протягом перших століть нашої ери) (Gerke, 1967, р. 73), увібрала як основоположний мистецький сакральний канон цілий сегмент культурного досвіду, пов'язаний із чином античного погребального ритуалу. Хоча основні принципи християнської церкви мали стійкий характер філософського заперечення «язичницького» античного світогляду, проте в переважній більшості обрядово-канонічних традицій сучасної церкви, яка належить до східної групи, можна простежити збережені донині художньо-образні принципи сакралізації та апеляційні тлумачення певних зображальних символів і смислів античних

понять. Це парадоксальне (у духовно-естетичній площині) явище має соціально-культурне пояснення, наведене нижче. Оскільки місця відправи християнських літургійних богослужінь у I та II ст. розташовувались безпосередньо в катакомбах (які в первісному своєму вигляді споруджувались для здійснення погребальних ритуалів греко-римського періоду і мали відповідну зображальну програму), то стає зрозумілим те, чому християнській мистецькій традиції не вдалося подолати базову духовну парадигму атрибутів античного погребального ритуалу. Причина цього полягає у вимушеному запозиченні християнством духовно-естетичних категорій пізньої елліністичної античності, здатних одночасно і рівноцінно генерувати та кристалізувати сакральний зображальний канон як для греко-римського періоду культури Єгипту, так і для церковних течій східного обряду (Spier et al., 2018, p. 242).

Доказом цього положення слугує яскраво виражена апеляційна природа всього символічного ряду в християнських зображеннях, починаючи з I ст. і закінчуючи VI ст., яка пізніше, починаючи з IX ст. (у т. зв. «період Константинопольської домінації» східної церкви (Gerke, 1967, p. 223)), переростає в канонічний статус. У цьому разі не слід забувати, що вимушене запозичення елементів духовної культури античності відбувалось під впливом зрозумілих історично-суспільних обставин, не сприятливих для ранньої церкви в її ціннісному вимірі: постійні переслідування та існування в підпіллі не дозволяли сформувати повноцінної філософсько-естетичної парадигми. Такі обставини, разом з доєднанням античної погребальної культури до повсякденного церковного життя, спонукали задовольнятись наявними та апробованими статусними зображально-символьними категоріями і художньо-образними прийомами, що відповідали поширеним у середовищі ранньохристиянського мистецтва концептам духовності та сакральності за порівняльною аналогією явища мистецького кітчю, більш характерного для сучасності (Шпідлік & Гаргано, 2006, с. 113).

Конкретизуючи шлях становлення зображального канону сакрального мистецтва церков

східного обряду, доречно врахувати також деякі культурологічні нюанси започаткування і подальшого прогресу особливого аскетичного стилю церковного життя — чернечого (монастирського) подвижництва, що бере свій початок у Єгипті під час переслідування християн імператором Децієм Траяном (Brigstocke, 2001, pp. 249–250). Монахи, практично не збудувавши для себе келій, масово селилися в єгипетських гробницях некрополя на західному березі Нілу, займаючи погребальні камери та занедбані єгипетські храмові комплекси періоду XXIII–IV ст. до н. е. При цьому практикувались навмисний вандалізм і псування внутрішнього та зовнішнього декоративного оздоблення споруд у зв'язку з високим нарративним потенціалом давньоєгипетських і греко-римських зображень щодо ототожнення ціннісних категорій мистецького простору пізньої елліністичної традиції із християнським сакральним досвідом. Особливо помітними є наслідки активного відскоблювання зображень давніх богів і царів, а також сюжетних художніх образів сакрального змісту на пізніх етапах культурного розвитку чернечого укладу життя, коли спостерігається кристалізація зображального канону в східному християнстві. Заради справедливої оцінки таких дій слід зазначити, що деякі сцени сакрального характеру в єгипетських храмах і гробницях тривалий час залишались не попсованими чи адаптувались під церковний символізм, оскільки часто трактувались апологетами як сюжетні елементи християнського богослов'я. У такий спосіб найбільше постраждали гробниці т. зв. «Долини царів» (Gerke, 1967, p. 127).

Водночас сам образ давньої гробниці постає переконливим символом для подальшої структурної конфігурації чернечих келій, де монах алегорично прагне «умертвити» всі свої гріховні страсті плоті, згідно з монастирським уставом Пахомія Великого (засновник гуртожитного чернецтва в Єгипті) (Gerke, 1967, p. 125).

На прикладі особливостей інтер'єру та розташування келій у сучасних монастирських комплексах, таких як Миколаївський монастир Православної церкви України в м. Богуслав, офіційно заснований у 1993 р., можна з упевненістю відзначити неабияку конститутивну природу

мистецьких ідей еллінізму (що виражається в додатковій сакралізації ритуального статусу декоративних зображень та в прийомах їх застосування в інтер'єрі келійного простору, де не відчувається впливу сучасного концептуального мистецтва) на протигагу поширеній думці про наслідкову роль античного мистецтва, обмежену лише естетично-стильовим впливом.

У мистецькому вимірі такий стан речей, безумовно, зміцнив роль художнього образу погребальної камери з її декораційними атрибутами як ідейно просторово-естетичний орієнтир для традиційних тенденцій сакральної атрибутики церковного зображального канону. Звідси мають своє походження зображальні апеляції та відсилки до елементів Теогонії духовного світу Давнього Єгипту в подальших практиках стінного розпису храмового простору Константинопольської домінації східних церков. У філософській площині церковного мистецтва підсилюючим фактором для зміцнення ролі магичних образів давньоєгипетського та античного ритуалу погребіння є фактичне наслідування олександрійського неоплатонізму та гностичних ідей у богословських і апокрифічних трактуваннях ранньої східної церкви (Стоян, 2014, с. 80).

Викладена аргументація дозволяє переосмислити і якісну переоцінку мистецьких художньо-образних тенденцій епохи еллінізму в статусному вимірі їх впливу на зображальний канон, характерний для східного церковного обряду. Відповідно до наскрізної духовно-філософської ідеї пізньоантичного синкретизму, будь-який художній образ (зокрема, виключно декоративного спрямування) міцно інтегрований до загальної сакральної парадигми і має яскраво виражений ритуальний характер (Spier et al., 2018, p. 222). Водночас це надає достатньо підстав уважати зображальний канон у церковному мистецтві східної традиції не чим іншим, як запозиченою статусно-функціональною категорією для багаторівневої градаційної сакралізації християнських ціннісних аспектів конкретними прийомами та засобами елліністичного зображального мистецтва часів давньоєгипетського і греко-римського синкретизму. Іншими словами, мистецькі тенденції еллінізму доречно вважати не стільки впливовим стильовим явищем,

скільки оціночними критеріями для церковного зображального канону в площині естетики та символізму.

Наукова новизна. У ретроспективі образності та символізму проаналізовано причинно-наслідковий зв'язок між канонічними християнськими стильовими атрибутами і греко-римськими та єгипетськими елементами погребального благочестя в ролі ідейної основи останніх для формотворчої ролі перших. Це дозволило переосмислити в статусному вимірі деякі мистецькі тенденції еллінізму стосовно їх значущості та комплексності як засаду для церковного зображального канону східного обряду. Разом із тим запропоновано вдосконалену абстрактну модель стильової залежності церковного канону від античної парадигми з урахуванням художньо-образних принципів взаємодії в межах культурологічних і мистецтвознавчих понять та категорій пізньоантичного походження, що пов'язані з погребальною філософсько-естетичною концепцією стародавнього світу.

Висновки. У широкому контексті формування зображального канону, характерного для церков східного обряду (зокрема, Православної церкви України та Української греко-католицької церкви), деякі мистецькі тенденції перших століть нової ери, що становлять корпус цілісної духовно-естетичної, обрядової і разом з тим магичної парадигми погребального ритуалу греко-римського Єгипту (а саме: системні запозичення сакральних статусів; тяжіння до реліквійності зображального мистецтва; ототожнення ціннісних категорій мистецького простору пізньої елліністичної традиції з християнським сакральним досвідом східного обряду), виявилися не тільки і не стільки первинним фактором впливу на розвиток сакрального християнського мистецтва, а ще й незмінною та стійкою концептуальною основою для зображального канону на різних розгалужених рівнях у складній художньо-образній і філософській системі координат.

Таким чином, сформований у період між VI та IX ст. панівний мистецький зображальний канон церков східної традиції є не чим іншим, як запозиченою статусно-функціональною категорією для багаторівневої градаційної сакралізації

християнських ціннісних аспектів конкретними прийомами та засобами елліністичного зображального мистецтва часів давньоєгипетського і греко-римського синкретизму. І, відповідно до смислового походження первинної культурної практики церковного життя на початку II ст., традиційне тлумачення християнського символізму переважної більшості канонічних зображень (у мистецькій площині) обмежується їх інтермедіальною природою та апеляційним характером щодо Теогонії стародавнього світу.

Перспективи подальших досліджень. У сукупному співвідношенні культурологічних та

мистецтвознавчих характеристик синкретичних тенденцій еллінізму найбільш далекосяжними вбачаються подальші дослідження тематики саме в міждисциплінарних порядкових категоріях, що, водночас, дозволить максимально уніфікувати, упорядкувати та синхронізувати причинно-наслідкові взаємозв'язки, які стосуються вивчення і опрацювання аспектів духовності, естетики, символізму, художнього образу та інших напрямів соціогуманітарних галузей, а також сучасних мистецьких практик оздоблення церковного і монастирського простору.

Список посилань

- Дем'янчук, А. (2015). *Як твориться українська ікона: З авторського досвіду*. Видавництво імені Олени Теліги.
- Донченко, О. (2001). *Архетипи соціального життя і політики; глибинні регулятиви психополітичного повсякдення*. Либідь.
- Ковальова, М. (2007). Іконографічний канон як художній метод в христологічних зображеннях (на матеріалі візантійських пам'яток XI–XIV ст.). *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*, 7, 48–54.
- Кодекс Канонів Східних Церков. (1993). *Латинсько-українське видання* (Й. Кобів, Упоряд.). Видавництво оо. Василян.
- Козінчук, В. (2018). Історія формування канонів іконотворчості. *Вісник Прикарпатського університету імені Василя Стефаника. Мистецтвознавство*, 37, 23–28.
- Козінчук, В. (2020). Жанровий канон в іконографічному мистецтві (на основі праць Г. К. Вагнера). *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 32(1), 52–56. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214472>
- Козінчук, В. (2020). Іконографічний канон як богословський імператив. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*, 28(5), 116–120. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208904>
- Козінчук, В. (2021). Методологічні проблеми канону в іконографії. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (2), 73–80. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2021-2-8>
- Стоян, С. (2014). *Культурно-історичні метаморфози символізму в європейському образотворчому мистецтві: монографія*. Міленіум.
- Цугорка, О. (2019). Реалістичні тенденції українського барокового іконопису. *Культура України*, 66, 259–266. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.066.24>
- Шпідлік, Т., & Гаргано, І. (2006). *Духовність грецьких і східних Отців*. Свічадо.
- Brigstocke, H. (Ed.). (2001). *The Oxford Companion to Western Art*. Oxford University Press.
- Gerke, F. (1967). *Spätantike und frühes christentum* (Kunst der Welt, Serie 5). Schweizer Verlagshaus AG.
- Spier, J., Potts, T., & Cole, S. (2018). *Beyond the Nile. Egypt and the Classical World*. J. Paul Getty Museum. <https://lccn.loc.gov/2017034009>
- Winckelmann, J. J. (1756). *Gedanken ueber die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerey und Bildhauerkunst*. Im Verlag der Waltherischen Handlung.

References

- Demianchuk, A. (2015). *How a Ukrainian icon is created: From the author's experience*. Olena Teliha Publishing House. [In Ukrainian].
- Donchenko, O. (2001). *Archetypes of social life and politics; deep regulators of psychopolitical everyday life*. Lybid. [In Ukrainian].
- Kovalova, M. (2007). Iconographic canon as an artistic method in Christological images (based on the material of Byzantine monuments of the XI–XIV centuries). *Visnyk Kharkivskoi derzhavnoi akademii dizainu i mystetstv*, 7, 48–54. [In Ukrainian].

- Code of Canons of the Eastern Churches* (1993). Latin-Ukrainian edition by (Y. Kobiv, Ed.). Publishing House of the Basilians. [In Ukrainian].
- Kozinchuk, V. (2018). The history of the formation of the canons of iconography. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu imeni Vasylia Stefanyka. Mystetstvoznavstvo*, 37, 23–28. [In Ukrainian].
- Kozinchuk, V. (2020). The genre canon in iconographic art (based on the works of H. K. Wagner). *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 32(1), 52–56. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/32.214472>. [In Ukrainian].
- Kozinchuk, V. (2020). The iconographic canon as a theological imperative. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 28(5), 116–120. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/28.208904>. [In Ukrainian].
- Kozinchuk, V. (2021). Methodological problems of the canon in iconography. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*, (2), 73–80. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2021-2-8>. [In Ukrainian].
- Stoian, S. (2014). *Cultural and historical metamorphoses of symbolism in European fine arts: a monograph*. Millennium. [In Ukrainian].
- Tsuhorka, O. (2019). Realistic trends of Ukrainian baroque icon painting. *Culture of Ukraine*, 66, 259–266. <https://doi.org/10.31516/2410-5325.066.24> [In Ukrainian].
- Shpidlik, T., & Gargano, I. (2006). *Spirituality of the Greek and Eastern Fathers*. Svichado. [In Ukrainian].
- Brigstocke, H. (Ed.). (2001). *The Oxford Companion to Western Art*. Oxford University Press. [In English].
- Gerke, F. (1967). *Spätantike und frühes christentum* (Kunst der Welt, Serie 5). Schweizer Verlagshaus AG. [In German].
- Spier, J., Potts, T., & Cole, S. (2018). *Beyond the Nile. Egypt and the Classical World*. J. Paul Getty Museum. <https://lccn.loc.gov/2017034009>. [In English].
- Winckelmann, J. J. (1756). *Gedanken ueber die Nachahmung der griechischen Werke in der Malerey und Bildhauerkunst*. Im Verlag der Waltherischen Handlung. [In German].

Надійшла до редколегії 11.05.2024

Д. А. Топорков

аспірант кафедри музичної україністики та народно-інструментального мистецтва, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

D. Toporkov

postgraduate student of the Department of Ukrainian Music Studies and Instrumental Folk Art, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine